

L'ALTRA ECONOMIA QUE NECESSITEM

CAMILA PIÑEIRO HARNECKER

L'Habana, Cuba

No es tracta tan sols de redistribuir riquesa sinó sobretot de crear-la de forma justa

Tot i que no hi ha una caracterització precisa del que constitueix «altra economia», molts estem d'acord que es tracta no tan sols d'una que redistribueixi la riquesa, sinó d'aquella que la creï de manera diferent. La història ens ensenya, una i altra vegada, que mentre existeixi propietat privada sobre els mitjans de producció, els interessos socials per ells afectats acabaran subordinats a la «necessitat» d'acumular guanys i externalitzar costos per triomfar en la competència de mercat. Sota una organització econòmica marcada per la propietat privada i les relacions mercantils o «de mercat», ambdues atomistes i excloents, tant els productors com els consumidors eventualment, veuen les aportacions a fons socials com una despesa i intenten lliurar-se de la responsabilitat de satisfer necessitats socials. La solució per tant és reorganitzar els propis cicles de producció-consum, i no limitar-nos a intentar corregir els seus errors *a posteriori*. On és la justícia quan s'exclou de la presa de decisions aquells que es veuran afectats per la seva implementació?

Substituir la lògica del guany per la de satisfer necessitats socials

Una «altra economia» per tant, ha de canviar la seva lògica de funcionament. El mandat de les empreses tampoc no pot ser maximitzar el guany. L'objectiu de les relacions d'intercanvi entre productors i consumidors no pot ser maximitzar els beneficis de cada part. En ambdós casos s'ignoren els interessos de tercers, afectats per aquestes activitats econòmiques. Semblaria més racional que els actors econòmics tinguessin en compte interessos socials, com a mínim els dels grups sobre els quals impacten més directament, o als que més es deuen. En comptes d'augmentar beneficis individuals definits de manera estreta, els actors econòmics haurien de cercar la satisfacció de necessitats i aspiracions socials; o el que és el mateix, que aquestes es tinguin en compte com més millor en definir els seus interessos individuals, de manera que puguin satisfer-los simultàniament.

No hi ha responsabilitat social sense participació

Però no n'hi ha prou que els actors econòmics prometin que tindran en compte els interessos socials, que seran socialment responsables. Una «altra economia» ha de canviar necessàriament la forma com està organitzada, i en particular la manera de prendre les decisions; aquí és on resideix el poder. Sense la participació de representants d'interessos socials en la presa de decisions no hi ha garantia que es tinguin en compte, i encara menys que el que altres interpreten com els seus interessos es corresponguin amb la realitat. La propietat social dels mitjans de producció (entenent «propietat» com un sistema complex que determina el poder de control i gestió) no es pot concebre sense la participació dels grups socials més afectats per l'activitat d'aquests mitjans. Així, altra economia és, en essència, una en la qual les institucions (actors i relacions entre ells) estan sota control social.

Democratització per articular interessos socials

Aquest autogovern o autogestió social, atesa l'heterogeneïtat i variabilitat d'interessos, només és possible mitjançant una democràcia veritable que permeti la construcció d'interessos socials a partir d'interessos individuals i grupals. La deliberació en els processos de presa de decisions, en el marc d'una moralitat solidària, és la via fonamental per acoblar interessos que inicialment poguessin aparèixer com a irreconciliables. La gestió democràtica de les institucions econòmiques porta implícit l'establiment de relacions socials d'associació i cooperació en lloc de subordinació i competència.

Participació com a mitjà fonamental per al desenvolupament humà

La democratització de les institucions econòmiques ha de succeir per internalitzar no només els interessos socials de grups externs a les empreses, sinó també els dels seus mateixos treballadors. Seria contradictori democratitzar les empreses cap a fora i alhora ignorar els interessos dels que hi treballen. Una «altra economia» no els considera simples recursos del procés productiu, sinó que té en compte les seves necessitats de desenvolupar-se com a éssers humans plens: essent creatius, autorealitzant-se

professionalment, relacionant-se harmònicament amb altres persones i la natura; amb capacitats que només es poden assolir mitjançant la seva participació en la gestió. Els diferents models de democràcia laboral que tenen lloc en empreses autogestionades han de ser per tant part constitutiva de la nova economia; tot i que parant compte d'articular els interessos grupals dels col·lectius laborals amb els socials, ja que han de reconèixer que la riquesa que ells creen no és només fruit del seu treball col·lectiu sinó que també la societat hi ha aportat indirectament i, fins i tot, generacions anteriors d'éssers vivents.

Pluralitat privilegiant el futur

A grans trets, l'«altra economia» que necessitem és un sistema amb una pluralitat d'actors que no exclou les formes empresarials i relacions d'intercanvi heretades del passat (empreses privades que contracten treball assalariat i relacions de mercat, respectivament), però sí que cerca limitar-les a sectors no estratègics –excloent potser també aquelles activitats relacionades amb necessitats bàsiques–, i regular-les de manera que responguin tant com sigui possible a la satisfacció de necessitats socials. Allò que marca la diferència de l'economia que volem és el predomini d'aquelles formes empresarials i relacions d'intercanvi que prefiguren el futur desitjat en el present: empreses gestionades democràticament pels seus treballadors i representants dels interessos socials afectats; i relacions d'intercanvi horitzontal, socialitzades.

Cap a la concepció del control social macroeconòmic

S'ha avançat en la conceptualització teòrica i en experiències pràctiques del que podrien ser les empreses autogestionades. Allunyant-nos de la visió simplista d'«autonomia total vs. subordinació total», la pràctica ha demostrat la necessitat i factibilitat de formes empresarials més complexes que permetin no només el control dels treballadors sinó també, quan sigui el cas, un control compartit amb els grups afectats per les activitats econòmiques. Així, ara existeixen, a més de les cooperatives tradicionals d'autonomia absoluta d'una sola mena de participants, les cooperatives de participants múltiples on es poden incloure els consumidors, proveïdors, governs i organitzacions locals; així com altres formes d'autogestió i cogestió.

Existeixen diferents propostes sobre com socialitzar

les relacions d'intercanvi. D'una banda hi ha les que cerquen fer-ho sense intervenir-les directament, tan sols establint un marc regulador indirecte més estricte que estableixi els comportaments esperats, les sancions i premis corresponents. De l'altra hi ha qui defensa la necessitat de regular que els productors, consumidors i representants d'interessos socials coordinin explícitament les seves necessitats de consum i capacitats productives. En aquests models de planificació democràtica o participativa, els interessos socials poden ser internalitzats de manera directa mitjançant la intervenció en la gestió de representants d'interessos socials, o de manera indirecta a través d'un procés interactiu d'ajustament *exacte* entre la demanda i l'oferta, on els preus reflecteixen costos i beneficis socials avaluats democràticament.

No es concep una economia controlada per la societat sense un sistema polític realment democràtic que representi els seus interessos mitjançant procediments democràtics no només per escollir representants sinó també per decidir estratègies, pressupostos, polítiques macroeconòmiques i programes socials concordants. Però la institucionalitat de l'*altra economia* no es redueix a això, ni tan sols a la participació en la gestió econòmica de representants de governs democràtics. De fet, tampoc ens serveix una economia burocratitzada i per tant inefectiva. El control social haurà d'esdevenir mitjançant vies menys directes o mitjançant la intervenció d'altres organitzacions que representin més efectivament interessos particulars de sectors socials. S'ha de combinar l'autonomia d'actors descentralitzats amb el control social.

Manca per perfilar una visió més clara i aplicable de l'entorn macroeconòmic requerit. L'experiència ens demostra que les relacions mercantils, lluny de propiciar la coordinació harmònica entre els actors socials, porten a la desintegració social i atempten contra la supervivència de formes empresarials alternatives. Pitjor encara, sense control social sobre l'activitat econòmica, aquesta acaba estant al servei dels més poderosos en comptes de les majories. Cal dissenyar i dur a la pràctica aquells mecanismes de control social directe o indirecte que siguin els més adients per als diferents tipus d'empreses, interessos socials i contextos on es trobin.